

Жертва

Клим Поліщук

(З голодних днів селянських)

Похмура, повна таємничого жаху, десь із височини спускалася на землю ніч.

Чорні хмари важко повиснули над вогкими полями. Стокрилий вітер гонив їх на північ цілими отарами. В повітрі чувся могутній дух сирії землі і запашна сила весняного відродження.

Тихо сиділо на узліссі двоє нічліжан. Здавалося, що п'ятьма отруїла їх собою. Сиділи мовчазні, сірі самі, як лісові привиди. Вітер байдуже летів повз них з далекого степу і шумів вітами дерев.

Дерева гомоніли, наче розмовляли з ніччю, турботно розповідаючи їй сумні казки сучасного терпіння.

Село давно вже спало своїм важким сном, тільки ці двоє людей сиділо без сну, наче зацікавлені. Тільки їх двох не бере сон: у них обох залишилося ще по одній коняці і от пасуть їх...

Один з них схилив голову—дрімає і крізь сон уже ввижається йому завтрашня праця, стертий леміш коло старого плуга, поламана борона, яку нічим полагодити.

В п'ятні заіржала коняка, забрязкало залізне пудо, щось наче зашелестіло.

Обидва вони підвели голови й уважно з тривогою стали прислухатися.

—Чи не злодій часом? — прошептав один.

Швидко встають і йдуть до коней.

Під гаяють їх ближче до себе. Важко гупають коні спутаними ногами, як м'яка подушка, гнеться під ними свіжа, весняна земля...

Лаються нічліжани:

— Щоб ви посліпли!.. Загибелі нема на вас, прокляті!.. Просто на битий шлях несе їх чортяка, щоб потрапити в голодну пельку якогось голодранця... Жени їх, Максиме, сюди!.. Годі їм розгулювати, як колись!..

І знов починають тихо дрімати. Мовчазна ніч загортає їх чорното шатою: до знемоги стомлює. Кріпляться нічліжани, а очі самі злипаються. Повна байдужість забирає їх у свою владу. Одна тільки твереза думка: "Аби як зберегти своє останнє добро!" — міцно гострим цвяхом сидить у їх голові і не дає спокою, проганяє сон.

І вухо ловить найменший шелест.

— Степане, чуєш?—питає враз Максим.

— Га?.. А хіба що?..

І знов тиша. Мовчить ніч. Але не віриться в її мовчанку...

— Степане!.. Чуєш, Степане!..—тихо будить Максим.

Але Степан у відповідь щось тільки мимрить спросоння і знов спить. Спить Степан, що вже й не добудитися, забувся й про коні. Один тільки Максим кріпиться.

Незадоволений товаришем, Максим встає, дивиться на нього з безмежним

презирством і, вилаявшись, іде подивитися до коней.

Коні спокійно собі пасуться; інколи котра з них голосно пирхне, наче регочеться над безпокійним господарем.

Скучно Максимові самому. Всі сплять, тільки він, як нечистий дух, тиняється в п'їтмі; якась тривога в душі ні на одну хвилину не дає йому спокою.

Нарешті лягає і він коло сплячого товариша і жде не діждеться, коли минеться ніч і настане день...

Коли тут забряжчали пута... Хтось темний легкою тінню промаїнув на обрії захмареного неба...

—Злодії до коней скрадаються...—блискавкою освітила його мізок гостра думка.

Тихо збудив товариша і, обоє разом, з важкими торчиками в руках, стали скрадатися в передранковій млі, щоб не злякати злодія, і враз наглий крик порушив напружену мовчанку ночі:

—Тримай, лови його!.. Лови!..

Деся іздалеку, здавалося, в лісі, дико й пронизливо хтось свиснув кілька раз, але нічліжани вже нічого не чули.

Зловили... Злодій в їх руках... Налягли на нього обидва разом... Обоє важко дихають... Тільки крізь зуби хриплять раз за разом:

— Бий його... бий... бий... щоб не діждав ясне сонце побачити... бий...

Раз за разом, все швидше й швидше об щось м'яке гупають торчики...

— Пожалуйте!.. Помилуйте! Ой, помилуйте! Не для себе, а для голодної мами хотів!.. Ой!.. Ой!.. — з тяжким стоном проситься конокрад.

Але його голосу вже не чують розлютовані кривдою господарі.

Твердим камінням падає удар за ударом, сиплеться, як горох з мішка, дика й нестримана лайка:

— Ас... сину!.. Останнє добро забирати?! Коні красти?! М'яса захотів?! А землю їсти не хочеш?!.

Злодій ледве що стогне, боляче здригається пошарпане, розбите тіло...

— Брате, годі! Буде вже з його!.. Він конає!.. — скрикнув Максим.

Смерть дивиться злодієві в очі, а вони ще б'ють і б'ють.

— Ще його, ще!.. — кричить розлютований і сонний Степан.

Але враз опустили руки і промовили:

—Годі, годі!..

Стали тихо і зігнулися низько, як перед бурею верби придорожні.

Враз обом стало страшно.

Максим нахилився над злодієм, довго прислухався до його дихання, а потім схопився, неначе його вкусила гадюка. Глянув непритомно на Степана і сказав:

—Ах, що ми наробили? Хоч він і злодій, а не треба було так. Все ж таки чоловік...

— Що таке?.. Хіба?..

— Вмер, он що!.. Ще й питаєшся!..

Заговорили обидва разом. Один другому хотів щось пояснити:

— Ну що ж, собаці — собача смерть... Так і комісарові на допиті скажем! Коні крав... Зловили... От і смерть... Провчити тільки хтіли, бо своя кривда... Ніхто йому не винен, що він так скоро вмер...

Не йшли вже до коней, не думали про наступаючий день і денну роботу. Стояли на одному місці, радилися й змагалися.

Засіріло в полі, надходив ранок і як стало видно настільки, що можна було розглядіти чоловіка, вони нахилилися над трупом.

Той лежав страшний, окровавлений, голова розбита, білів оголений кусок черепа, рот широко відчинений з повибиваними зубами, одне око витекло.

Вся його порвана свитина була в свіжій землі і в запеченій крові.

— Та це ж вдовиці Олені синок старшенький!.. Менший учора сконав з голоду, а цей!..—скрикнув Максим.

— Що ж це з ним сталося, що він пішов красти?! — здивувався Степан.

— От, жертва невинна!—глибоко зітхнув Максим.—Точнісінько, невинна!.. Що ж тепер робити?..

Замовкли на мить, а через хвилину знов загомоніли разом.

— Що ж з того, що ми його вбили?.. Всяково ще можна буде сказати й самому комісарові!.. — говорив Степан. — Тільки, щоб угода була, ато...

— А як ні, то що? — питався схвильовано Максим. — Розстріляють, може?..

— Цього може й не бути, але коники наші пропали!..

— Як так?!.

— Зареквізують їх і більш нічого...

Аж задубів Максим від таких слів. Став, як укопаний, а думка за думкою перевертала мізок.

— Гей! — озвався нарешті. — Вертаймося тоді скорше додому, заріжемо коней, то й тоді спокійніше буде...

— Вертаймо!—згодився Степан. — Бідній Олені дамо якийсь там шматок, щоб не дуже-то за сином побивалася...

Саме починався ранок. Із-за лісу повільно викочувалося велике червоне сонце, а вгорі, під самісіньким небом, защебетали жайворони...

Весняний день мав бути гарним і... веселим...

1922р., весна